

LILIANA COROBCA
ÎN DIALOG CU
RADU NEGRESCU-SUȚU

ILUZIA CRISTALIZĂRII

Comunism, exil, destine

CORINT
BOOKS

—2019—

Înainte de prima întrebare

Radu Negrescu-Suțu s-a născut la 28 august 1950, în București, în familia colonelului Aurel-Mihai Negrescu, deblocat din armată în 1947, și a principesei Georgeta Rudolf Suțu, stră-strănepoata domnitorului Alexandru Nicolae Suțu și fiica scriitorului Rudolf Suțu. În 1977 semnează un protest împotriva nerespectării Drepturilor omului în România, împreună cu Ioan Marinescu, Dan Iosif Niță, Raymond Păunescu și Nicolae Windisch, fiind arestat și condamnat la un an de muncă forțată la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Este expulzat din țară la sfârșitul aceluiași an, obține azil politic în Franța, la Paris, petrecând în exil doisprezece ani. Publică versuri, eseuri, nuvele, dar și articole sau interviuri în publicații românești din țară și exil, precum și studii de genealogie, dintre care remarcăm *Cartea de aur a Familiei Suțu* (2015). Sunt doar câteva momente biografice care mi s-au părut convingătoare pentru a iniția o discuție. Viața cotidiană în regimul comunist, soarta aristocrației în această perioadă, copilăria în comunism, grupul Canal 1977, exilul cu formele sale multiple, activitatea politică și culturală în exil, personalități ale exilului românesc, viața religioasă și biserica românească în Franța, exilul ca temă

literară, trădători *versus* eroi anticomuniști, decepții, deziluzii, stânga franceză și „deșărații” noștri, post-exil, post-comunism, reminiscențe totalitare astăzi – sunt câteva teme care se desfășoară în discuția din volumul de față.

Ideea acestei cărți a venit la începutul lunii august 2017, după vizionarea filmului documentar „România de sânge albastru – Urmașii domnitorilor își spun povestea în exclusivitate!” (reporter: Ana Iorga, imagine: Mihai Dină), în care autorul nostru era personaj principal. Discuția am purtat-o pe internet, fără a ne întâlni. Încă de la primele răspunsuri, am remarcat la domnul Radu Negrescu-Suțu o anume apetență pentru poezie, pe care am găsit-o fermecătoare. Ca să nu rămân mai prejos, am citat și eu din poezia exilului, în special, din antologia *Poezia românească din exil*, pe care am editat-o în 2006. Inițial, am pornit cronologic, adică anii de copilărie, apoi tinerețea zbuciumată și protestatară, apoi exilul etc., dar întrebările au venit în reprize care nu au putut respecta mereu cronologia. Credeam că am terminat un capitol și putem începe altul, dar mereu mai apărea ceva de întrebat, așa că am reluat unele aspecte, fără o ordine anume.

Pe alocuri, convorbirea noastră a ieșit mai spontană decât mi-aș fi dorit și aș fi „cenzurat” una-alta cu multă plăcere, dar mi-am zis că e suficient că am tot studiat cenzura, nu e cazul să o și practic. Ne asumăm fiecare rolul și misiunea noastră, ne asumăm riscul de a pune întrebări incomode sau mai puțin reușite, de a primi răspunsuri deranjante sau mai prejos de așteptări. Mai ales că nu sunt un „specialist” al întrebărilor, e întâia mea aventură de acest gen (și cred că și ultima), prin urmare mă bucur mult că am avut un interlocutor înțelegător și

entuziast, grație căruia am putut ajunge cu bine la un fel de sfârșit al discuției.

Fiind cercetător în domeniul exilului românesc postbelic la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, mi-am canalizat cel mai mult atenția anume în această direcție, dar și momentele care nu au nicio legătură cu exilul își au rostul lor, pentru că mi-am propus să conturez profilul unui exilat prin intermediul întrebărilor de tot felul. Un capitol întreg, de pildă, este dedicat ipostazei de scriitor a personajului nostru, de multe ori susținându-mi demersul cu citate din opera domnului Negrescu-Suțu sau cu lecturi recente, potrivite momentului.

Când anumite subiecte abordate îmi depășeau cunoștințele sau competența (momentele legate de judecarea vinovaților sau de lustrare), am recurs la ajutorul colegilor mei din IICCMER, domnii Alin Mureșan, Florin Soare și Constantin Vasilescu, cărora le mulțumesc și pe această cale.

Am lucrat la această carte ca la un roman scris la patru mâini, iar titlul cărții vine de la un mare scriitor francez care ne prezintă „teoria cristalizării”:

dacă lăsăm peste noapte într-o mină de sare din Salzburg, spune Stendhal, o rămurică uscată și lipsită de orice frumusețe, o găsim a doua zi împodobită cu feerice cristale depuse pe întreaga ei suprafață, care o transformă într-o adevărată minune botanică.

Cartea de față nu este un roman, nici pe departe, cu toate acestea, chiar și cea mai banală viață a unui om, îmbrăcată în cuvinte, se poate transforma într-o minune literară, iar cea a personajului nostru nu-i deloc banală, ci complexă, cu

urcușuri și coborâșuri, cu aventuri și mistere, cu idealuri romantice și satisfacții creatoare. Mi-am zis: de ce să-mi imaginez viața unui asemenea om, nu-i mai bine să-l pun chiar pe el să scrie? Din fericire pentru toată lumea, are și talent literar, așa că spor la lectură!

LILIANA COROBCA

PARTEA I

Copilăria unui fiu de prințesă

Liliana Corobca: *Domnule Radu Negrescu-Suțu, aș vrea să pornim discuția noastră cu „începutul”, adică să vorbim despre copilărie. Știți ce înseamnă să fii copil în regimul comunist, fiind născut în 1950, și ați educat un copil în afara țării, într-un regim democratic, după ce ați părăsit România în 1977. Care ar fi deosebirile principale între cele două tipuri de copilării?*

Radu Negrescu-Suțu: Mă bucur, stimată doamnă Corobca, că începem în sfârșit discuția aceasta, de atâta timp de când tot vorbim, și sper să reușim a o duce până la capăt, căci se anunță a fi lungă, dar și interesantă. Deosebirile dintre cele două copilării sunt cam de la cer la Pământ, întrucât fiului meu nu i-a lipsit nimic, nu a cunoscut privațiuni și a trăit într-o țară liberă, democratică, unde orice cetățean are dreptul să-și exprime nemulțumirea dacă nu-i convine ceva, fără să-l închidă nimeni după aceea pentru delict de opinie. Dar, necunoscând pe propria-i piele ce au cunoscut părinții săi, ci doar din povestiri sau din lecturi, bineînțeles că fiul meu nu-și poate face o idee foarte clară. El este asemeni unui becher convins, căruia prietenii îi povestesc cum este să fii căsătorit!

Ce amintiri frumoase din copilărie aveți?

Orice copil are și amintiri plăcute, întrucât copilăria este frumoasă, fiind tânăr, fiind copil, grijile sunt doar ale părinților

și el n-are altă grijă decât de a se distra cu jucăriile ce i se dau, la mine acestea fiind „moștenite” de la verii mai mari, care nu se mai jucau cu ele și cu ale căror hăinuțe mă îmbrăcam atunci când pe ei nu-i mai cuprindeau... Norocul meu a fost că am avut veri mai mari! Cu o carte, cu niște jucării improvizate și cu puțină imaginație, copilul este fericit. Fiind și iubit de părinți, el nu simte prea tare privațiunile de tot felul din familie, dar, făcându-se mai mărișor, acestea încep să-l afecteze și să-l facă să sufere. Familia mea pierduse totul și nu mai avea nimic în afara amintirilor, care, din păcate, nu prea țin nici de cald, nici de foame și nu te ajută să crești un copil.

Având însă o fire veselă, îmi găseam prilej de amuzament din orice, mai ales studiind oamenii și comportamentul lor, cu un ochi foarte observator, și aceasta de mic. Ce poate fi mai interesant decât spectacolul gratuit al *Comediei umane*?

Însă, cu toate penuriile acelor ani, părinții și familia se bucurau totuși de Sărbătorile creștine, pe care le trăiau în fiecare an cu multă pasiune. Sigur că în acele zile casa mirosea superb a tot felul de bucate moldovenești, care se pregăteau cu câteva zile înainte de Nașterea sau de Învierea Domnului. Cu colinde, cu *Moș Crăciun cu plete dalbe*, *Steaua sus răsare*, *O, ce veste minunată!*, *O Tannenbaum!*¹ și *Stille Nacht, heilige Nacht*² de Crăciun sau cu *Hristos a înviat!* de Paști, cea mai importantă și emoționantă sărbătoare creștină pentru noi, ortodocșii, și casa devenea, cât timp durau aceste Sărbători, o altă casă, una fermecată.

Dar pentru un copil, mai important este pomul de Crăciun, care este un arbore feeric, cu lumânările, artificii, globuri, bomboane fondante învelite în hârtii de staniol colorate și, firește, cu darurile aduse de Moșul care venea cu o sanie trasă de cerbi, pe

¹ *O, brad frumos!* (în orig., germ.).

² *Noapte de vis* (în orig., germ.).

care o lăsase pe acoperișul casei, cadouri pe care le așternea la piciorul bradului, după care mă lua la un interogatoriu în toată regula, ca să știe dacă am fost cuminte. Însă, înainte să vină, îmi trimitea o scrisoare fermecată, întrucât era o coală de hârtie albă, pe care aparent nu scria nimic, însă atunci când o puneam la gura sobei, la căldura focului, apărea ca prin miracol un scris cu litere de aur. Mama mea fiind foarte inventivă, sau poate ținuse minte de la părinții ei, descoperise scrisul cu... lapte!

Înconjurat de dragostea familiei, cu toată sărăcia acelor ani, eram, de Sărbători, un copil fericit!

Unde copilăria dumneavoastră a fost la fel ca a celorlalți și unde a fost altfel?

Dragă doamnă Corobca, oamenii, chiar și în vremuri grele, atunci când soarta potrivnică îi obligă să trăiască în mizerie, pentru că au pierdut toate bunurile pe care le aveau, simt totuși nevoia să aibă o familie și copii. Este o năzuință perfect normală, oamenii se îndrăgostesc și pe timp de război, și în exil, chiar și în lagăre, tinzând mereu către fericire, către o ameliorare, către un echilibru sufletesc fără de care se distrug.

Așa se face că, în crunta perioadă stalinistă a vânătorii de vrăjitoare, părinții mei s-au îndrăgostit, s-au căsătorit, fiind cununați de însuși monseniorul Vladimir Ghika, viitorul martir beatificat în 2013, și m-au adus pe lume, deși erau, cum am mai spus, muritori de foame. Monseniorul a fost confesorul Mamei mele și dacă nu am fost botezat de el, ceea ce ar fi constituit o imensă onoare pentru mine, este pentru că fiind prelat catolic, nu mă putea boteza ortodox. Pentru români, *anno Domini* 1950 a fost, vorba aceea, un an nefast, întrucât s-au întâmplat trei mari nenorociri: au decedat Traian Vuia și Dinu Lipatti și m-am născut eu, chiar „de ziua mea”, după cum spune butada basarabeanului Pavel Stratan, pentru a face umbră pământului degeaba, în curând de aproape șapte decenii!

PARTEA A II-A

La răscruce. Anul 1977

În anul 1977 a avut loc un cutremur de pământ foarte puternic, care s-a soldat cu mii de morți și zeci de mii de răniți, a fost și greva minerilor din Valea Jiului – cea mai amplă mișcare de protest din România comunistă (35 000 de participanți care revendicau „îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață”). În acest an se desființează Direcția Patrimoniului Cultural Național, pornind în ritm alert procesul de „sistematizare urbană” (extinsă apoi și asupra satelor), în urma căruia zeci de orașe au fost distruse și reconstruite după model „nou”, zeci de monumente istorice au dispărut de pe fața pământului, urmând să dispară și mii de sate.

Exilul a inițiat, în anii 1980, o amplă mișcare numită „Opération Villages Roumains” (OVR), care a luptat împotriva acestui proiect absurd. La sfârșitul anului 1977, Marea Adunare Națională adoptă, printre altele, Legea privind normele de adresare între cetățenii țării, prin care se interzice folosirea apelativelor domnule, doamnă, domnișoară, oamenii fiind obligați să se adreseze unul altuia folosind termenii tovarăș, tovarășă, cetățean, cetățeană. Pentru mine, care m-am ocupat foarte mult de cenzura din comunism, anul 1977 mai înseamnă și desființarea Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor, care a indus multă lume în eroare, unii crezând sau sperând că se va desființa chiar cenzura. De fapt, atribuțiile fostei direcții, împreună cu sute de cenzori, au trecut în seama Consiliului pentru Cultură și Educație Socialistă...

Prima intrare din 1977, din volumul Istoria României în date¹, este totuși următoarea: „ianuarie – Începe mișcarea de opoziție față de regimul totalitar comunist, inițiată de Paul Goma, pentru Drepturile omului și respectarea legilor, având un larg ecou în țară și peste hotare (P. Goma se solidarizează cu «Charta '77», manifestul politic al disidenților cehoslovaci)”... Despre acest an, Paul Goma însuși scrie un impresionant volum, Culoarea curcubeului '77 (Cutremurul oamenilor), mărturii scrise în 1978, în primul an de exil...

Stimate domnule Radu Negrescu-Suțu, anul 1977 a fost unul de cotitură în viața dumneavoastră. Ce a însemnat acel an? Ce s-a întâmplat cu tinerii de atunci?

Cred că *Legea privind normele de adresare între cetățenii țării*, *Legea 29* de care ați pomenit, a fost anterioară anului 1977, poate prin 1973–1974, întrucât am citit-o în ziare la vremea respectivă, lumea se amuza teribil, mai ales că era însoțită de o altă lege, și mai amuzantă, aceea care interzicea a le da bacșiș frizerilor, ospătarilor etc., cărora li se interzicea să-l primească! Dar poate ceea ce am citit eu era doar proiectul acestei legi².

Cât despre anul *Cutremurului oamenilor*, cum a fost numit Anul Goma, acesta a fost unul crucial în viața mea, care a în-cununit doisprezece ani de insuccese în încercările mele de a fugi din Țară, din „raiul” comunist, unde mă sufocam, nemai-putând respira *aerul din ce în ce mai rarefiat al libertății*, cum îl numea poeta Ana Blandiana. Ca în vorba aceea cu supliciu tăiatului în carne vie, dar de data aceasta ajunsese cuțitul chiar la os. Acum, moldovean fiind, în plus născut în zodia Fecioarei, deși am fost dintotdeauna un visător, un contemplativ levantin, în acel moment am devenit brusc un om de acțiune.

¹ *Istoria României în date*, coord. Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, București, 2007, p. 657.

² *Legea 29/28 octombrie 1977* (n. red.).

Ignoram ce este o societate democratică, ce înseamnă libertatea, ce înseamnă a avea drepuri cetățenești, deși democrația a început din timpurile antice, mitologice, cu Antigona, cu Codros, ultimul rege atenian, dar eu nu o cunoscusem, având doar o vagă idee, din auzite, din povestite. Regretatul Iancu Rațiu avea chiar o deviză foarte explicită a democrației, inspirată de o vorbă de duh a lui Voltaire: – *Eu lupt, spunea Rațiu, pentru ca tu să ai dreptul să nu fii de acord cu mine!*

Poporul meu se învățase cu jugul comunist pe grumaz, se obișnuise, ba chiar îi era drag, îi mai pui niște fundițe, niște zorzioane, niște clopoței, cozi de vulpe, floricele și uite ce frumos este! E mai bine cu jugul în libertate, fie ea și supravegheată, decât în pușcărie, nu-i așa? Vă mai aduceți aminte versurile lui Bolintineanu, din *Daniil Sihastrul*:

*Capul ce se pleacă sabia nu-l taie,
Dar cu umilință lanțu-l încovoie.*

Experiența vieții mi-a dovedit că de multe ori poate fi invers, dacă posesorul capului alege cu grijă momentul propice când să nu plece grumazul și că osânda se poate transforma, cu voia și ajutorul Domnului, în izbândă. Sabia taie deseori un cap tocmai pentru că este plecat, și-atunci este mai bine ca omul să nu-l încovoie, dacă momentul este prielnic.

Acum, poporul nu este o entitate omogenă, coerentă. Fiecare om gândește așa cum simte și cum poate, unii chiar nu gândesc deloc, alții gândesc așa cum sunt învățați, căci Partidul gândea pentru toți, iar bieții de noi, vorba aceea: *noi muncim, nu gândim!*

Iar alții, mai cârcotași, gândesc exact pe dos de cum li se spune să gândească, precum eu în tinerețe, fiind convins că orice mi se preda la școală era fals, întrucât în familie mi se spunea altceva și eu generalizam, extinzându-mi gândirea la absolut, chiar și atunci când mi se spunea un adevăr. Aceștia sunt ireductibilii și ei nu-și pot nicidecum găsi locul într-un regim totalitar.

A fost cazul grupului nostru, noi fiind înrăiți de mici, de pe vremea când nu cutezam a înfăptui acte de rebeliune, dar apoi, făcându-ne băieți mari, am fiert noi cât am fiert mămăliga noastră românească, până ce a explodat, deoarece nu aveam interlocutori cu care să fi putut discuta vreodată în mod civilizat, singurul argument al comuniștilor fiind cel al pumnului în gură.

Unde puteai trăi în comunism, pentru a suporta lipsa de libertate? Te puteai oare izola precum asceții creștini stâlpnici din veacul al IV-lea? Dacă Sfântul Cuvios Alipie s-a făcut de voia sa mucenic și-a stat cincizeci și trei de ani cocoțat pe o coloană din Adrianopol, indiferent la tot ce se întâmpla pe pământ, într-o asceză totală, noi nu aveam vocație de asceți, nici de martiri, eram oameni sociabili și nu doream decât o viață normală, într-o țară unde nimeni să nu ne dicteze cum să gândim și ce să facem. Era salvarea de la o moarte intelectuală sigură.

Românul nu este un combatant înverșunat, se bucură că încă mai este în viață și se consolează făcând haz de necaz, care este un mijloc de apărare contra tristeții, a depresiei, a descurajării, a anxietății sau a deprimării. A stresului de orice fel. *Mă grăbesc să râd de orice, de teamă să nu fiu obligat a plânge*, spune Beaumarchais. Dar putem oare râde, în toată impunitatea, de orice, chiar și de propriile noastre nenorociri?

Putem, chiar și cu gura până la urechi, căci umorul și râsul ne ajută să suportăm mai bine durerea fizică sau morală și pe românește se spune că românul face bancuri, însă de multe ori le face pe seama altora, dintr-un instinct de camuflare, de auto-apărare, adică se minte pe el însuși, pretinzând că-i minte pe ceilalți. Pretinde, dar în subconștientul său nu crede.

Noi eram, pe vremea aceea, ca în bancul cu doi evrei bătrâni, care se pierduseră din vedere și care se reîntâlnesc după mulți ani la New York, când unul spune: – *Mai ții tu minte, prin '43-'44,*

eram la Auschwitz, ce frumoasă era viața!? La care coreligionarul său, crezând că acesta și-a pierdut mințile, îi răspunde: – *Ești nebun, cum poți spune că era bine, când ne omorau naziștii?* – Nu, dragă, îi spune amicul, *vreau să spun că eram tineri pe atunci, aveam douăzeci de ani, ce frumos era!* Nu este doar umor evreiesc și nici un banc antisemit, este umorul românului care nu îndrăznește să spună că despre el era vorba în banc și nu de naziști, ci de comuniști! Era un umor nesănătos, pernicios, dar care te făcea să uiți o clipă de necazuri, te ajuta să nu devii depresiv. Aceasta este firea românului. Este firea românului ce sunt.

Sau bancul acela cu Ștrul, întâlnindu-se cu amicul său Ițic, care plânge, jalește și-și smulge părul din cap. – *Ce s-a întâmplat, dragă Ițic, de ce plângi?* – *Oi vei!*, răspunde acesta, *Rașelica, soția mea, a murit astă noapte.* – *Dar cum așa,* întreabă Ștrul mirat, *ce s-a petrecut?* – *Mi s-a plâns toată noaptea: Ițic, Ițic, nu mi-e bine! – Bine, și tu ce-ai făcut?* – *Păi ce să fac, i-am spus: dar cui i-e bine în ziua de azi?*

Este umorul dăunător al românului, care nu îndrăznește să spună direct că nimănui nu-i este bine în comunism și-atunci o spune pe ocolite, printr-un banc cu evrei, nu cu români, dar toată lumea înțelege aluzia. Ajunsesem să fim un popor de mucaliți, făceam haz de necaz, era chiar unul metafizic, dar aceasta era tot ce făceam, era singura noastră formă de protest ori de revoltă. Sau exilarea.

Iată un exemplu edificator; dacă din momentul nașterii noastre suntem cu toții condamnați să murim într-o zi, căci nimeni nu este nemuritor, nu-i așa?, românul, cu hazul său de necaz proverbial, se tânguia mucalit, sub Ceaușescu, că suntem condamnați să trăim! Și acest banc îi ostoya puțin sufletul obidit, făcându-l să uite o clipă de necazurile și greutățile vieții. Sunt ieremiade metafizice românești.

PARTEA A IV-A

Cărți de aur și alte cărți

Aveți printre strămoșii dumneavoastră celebri și scriitori, și pictori. Cine sunt și ce au făcut?

Interesul pentru cultură a fost prezent în familia mea maternă dintru început. Antonius Verderius, în lucrarea sa editată în 1588, la Lyon, *Supplementum Epitomes Bibliothecae Genserianae*, despre bibliotecile particulare din Constantinopol, menționa colecția de manuscrise rare a lui Ioan Suțu, colecție pe care o regăsim un secol și jumătate mai târziu la Constantin Dracu-Suțu, cel din care descind toate ramurile familiei.

Principii fanarioți, având protecția colosului otoman în spate, au avut totuși meritul de a fi împiedicat imperiile limitrofe să anexeze Principatele dunărene și, în plus, domnind în ambele țări, au contribuit la o apropiere instituțională a celor două Principate, facilitând astfel viitoarea lor unire din 1859. Și mulți dintre ei, nu toți, bineînțeles, au fost oameni de cultură.

Este drept că am avut în familie multe persoane care și-au făcut un renume în mediul cultural al epocii, însă doar două au ajuns pe culmile literare. Aceștia au fost poeții naționali romantici, frații Alexandru și Panayotis Suțu, care au fost, la Paris, elevii marelui dascăl Adamantios Korais, la care i-a trimis unchiul lor, domnitorul Alexandru Suțu, pentru a fi formați de acest mare erudit grec și reformator al literaturii elene. În momentul

Revoluției din 1821, frații au plecat în Grecia, participând chiar la luptele pentru eliberarea patriei și pentru a răzbuna moartea fratelui lor Dimitrie, căzut eroic pe câmpul de luptă de la Drăgășani, cel despre care Alexandru Rizos-Rangabé, supranumit „prietenuț al tuturor celor nouă muzee”, a spus: *Mourir pour sa patrie, c'est vivre dans l'éternité!* (*Murind pentru patrie, trăiești în veșnicie!*). Alexandru Suțu, care a fost numit chiar „părintele poeziei moderne grecești”, a fost șeful școlii romantice elene și însuși Chateaubriand, pe atunci în culmea gloriei, l-a felicitat pentru talentul său literar.

Dar știți că, prin 1761, venind de la Constantinopol, abatele croat Boskovici, acest renumit savant al vremii sale, trecând prin Iași împreună cu ambasadorul Angliei, a găsit la Curtea domnească a principelui Grigore Calimah o serie de instrumente astronomice, pe care le-a utilizat la studierea planetei Venus? Aici s-a întreținut cu fratele domnitorului, cu Alexandru Callimachi, stră-stră-stră-străbunicul meu, care va domni și el mai târziu și care, deși era un june de doar douăzeci și patru de ani, putea discuta matematică, astronomie și fizică în franceză, latinește și italienește cu abatele. Iată deci un alt savant român, după domnitorul Dimitrie Cantemir, spătarul Nicolae Milescu, stolnicul Constantin Cantacuzino sau logofătul Vlad Boțulescu de la Mălăiești.

În familia Suțu, în afară de cei doi poeți naționali eleni, am avut mai mulți oameni de litere, deși nu tot atât de renumiți. Gheorghe Suțu, zis Dragomanaki, unchiul stră-stră-străbunicului meu, domnitorul, a fost un om de litere, traducătorul tragicomediei *Păstorul fidel* de G. Guarini, dar a fost și autorul volumelor *Câteva poeme*, *Dureri*, *scrieri dramatice* sau *Alexandru Vodă inconștientul*, *comédie despre un neînțeles*, în care era vorba de Alexandru Mavrocordat, poreclit *Firaris*, adică *Fugarul*.

Un alt Gheorghe Suțu, poreclit *Agrios*, adică *Sălbaticul*, nu știu de ce, poate pentru că avea o căutătură feroasă, poate că

era mai repezit de felul lui, mai certăreț, mai iute și tăios la vorbă și la mânie, cine mai poate ști, cert este că porecla i-a rămas, a fost și el om de litere, cam în aceeași vreme, autorul *Condicii de obiceiuri*, iar fiul său, Alexandru, a fost scriitor și președintele Syllagos-ului, adică al Academiei Literare grecești.

Tot un Gheorghe, beizadea, a fost un savant legist grec și un distins om de litere, autorul piesei *Gulellmos Tellos* (1842), precum fratele său Neculai Suțu, primul nostru economist, autorul unor *Memorii* scrise într-o franceză superbă, dar și al unor volume de *Opere poetice*, *Poeme și proză*, *Ifigenia în Taurida*, *Amintiri de călătorie* etc.

Alt frate, Ioan, economistul grec, a fost și el scriitor, ca și fratele său Dimitrie, generalul, autor al piesei *Numa Pompilius*. Singurul frate care nu și-a exersat pana a fost Scarlat, general grec și mareșal al Palatului sub mai mulți regi, însă fiica sa, Elisabeta, a fost o distinsă literată în Grecia. Iar sora acestor frați, domnița Ralù, fondatoarea *Teatrului de societate* din București, a fost traducătoarea *Sfaturilor unei mame către fiica sa*, de marchiza de Lambert.

Mi-o amintesc și pe Ecaterina, sora poezilor naționali greci de care am pomenit, care a fost traducătoarea în română a *Dialogurilor lui Phocion* de abatele Gabriel Mably, a pieselor *Merope* și *Brutus* de Voltaire sau a pieselor *Filip* și *Oreste* de Vittorio Alfieri.

Mai aproape de noi, însă, străbunicul meu matern, junimistul Alexandru Gr. Suțu și fiul său Rudolf Suțu au fost scriitori. Străbunelul meu a fost un *touche-à-tout*, având multiple talente și pasiuni. Doctor în Filosofie și în Drept, profesor de franceză și limbi clasice la Academia Mihăileană din Iași, autorul unei *Istории a literaturii franceze*, traducătorul din limba greacă a *Cărții a IV-a a Istoriilor lui Herodot din Halicarnas*, membru al Societății literare *Junimea*, a fost și un talentat scriitor, dar

și pianist, pictor, desenator și conferențiar. Fiind de-acum împământenit, Alexandru Suțu s-a căsătorit cu Lucia Miclescu, dintr-o familie românească veche de patru veacuri, care a dat doi mitropoliți Moldovei, pe Calinic și pe Sofronie. Dar Alexandru a fost și unul dintre protectorii poetului național Mihail Eminescu, pe care l-a tradus cu multă sensibilitate în limba franceză, după moartea acestuia, survenită în clinica doctorului Alexandru A. Suțu din București, fondatorul Catedrei de Psihiatrie din România și adept al școlii engleze de psihiatrie, cu metode total diferite de sistemul de tratament german. Pentru competența sa, doctorul a fost ales, în 1888, membru al Academiei Române, precum vărul său, renumitul numismat Mihail C. Suțu, ales în 1909, cel care, la aproape nouăzeci de ani, mai ținea conferințe savante la Paris, Londra și Bruxelles.

Pe Rudolf, bunelul meu, scriitorul ieșean îndrăgostit de urbea sa, căreia i-a dedicat două volume, *Iașii de odinioară*, eu nu l-am cunoscut decât din pioasele evocări ale familiei. Dar Rudolf Suțu a fost și muzeograf și director al unui cotidian ieșean ce se numea *Evenimentul*, și a editat în timpul Războiului cel Mare, împreună cu scriitorul Alexandru Cazaban, vărul soției sale, revista *Dușmanul*, îndreptată împotriva ocupației germane. La propunerea scriitorului Robert Pellevé marchiz de la Motte-Ango, conte de Flers, care făcuse parte, ca diplomat, din Misiunea militară franceză din România, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, bunicul meu a fost răsplătit, după sfârșitul războiului, cu prestigioasa decorație franceză a ordinului *Palmelor Academice*. Iar Alexandru Cazaban este cel de care am pomenit evocând copilăria mea, decanul scriitorilor capșiști.

Cum era Rudolf Suțu?

Rudolf Suțu a fost un om de o corectitudine rară. Am să vă citez un paragraf dintr-un manuscris, aflat în arhiva mea:

La mormântul meu, scrie el, să nu se oprească decât acei cu sufletul curat. Ei să nu-mi poarte niciun gând rău. Am trecut prin viață pe un singur drum, cu o datorie mare însă: să nu las în părăsire suflete nevinovate, cari au nevoie de sprijinul celor ce le-au dat viața. Tu, trecător, care-mi vei ceti numele de pe cruce, vei ști că omului dispărut, dacă a fost cât a trăit om de treabă, îi va rămâne amintirea așa. După ce, cu vremea, va fi uitat cu totul, uitarea îi va fi totuși fără cuvinte rele. Celui care însă în viață a greșit, amară îi va fi amintirea după moarte. Nici măcar cenușa, dacă-i va fi ars trupul, nu va mai găsi un colțișor nicăieri, pentru că nici văzduhul nu va putea să primească vreun fir, atât de grea va fi pedeapsa păcătosului...

Trebuie să menționăm că, în anul 2015, la prestigioasa editură Corint, apare volumul Iașii de odinioară de Rudolf Suțu, „Prefață, postfață, ediție îngrijită, selecția textelor și note de Radu Negrescu-Suțu, nepotul de fiică al autorului”. Așadar, ați debutat și ca editor de cartel! În prefață, aduceți la cunoștința publicului că „lucrarea de față nu a mai fost reeditată până acum, deci de peste nouăzeci de ani de la apariție”(p. 5), tot acolo mai aflăm despre bunicul dumneavoastră că „a fost, de asemenea, între anii 1936–1945, primul director al Bibliotecii municipale, adăpostită într-un local din curtea Mănăstirii Golia, muzeograf la Muzeul Cuza Vodă din Iași, membru, împreună cu Neculai Iorga, al Comisiunii Monumentelor Istorice și efor al Spitalului Sfântul Spiridon din Iași. A publicat următoarele lucrări: De toate (1909), Despre librării și librăriile vechi din Iași (1929), O viață (1932), Jubileul părintelui Alexandru Arion (1932), precum și nenumărate traduceri din limbile greacă și franceză.” (p. 22)

La Institutul Călinescu al Academiei Române, secția de exil a fost desființată la un moment dat, iar în locul ei a apărut alta, dedicată edițiilor critice. Tinerii fugeau de editare, migăloasă și fără rezultate imediate, un fel de activitate din umbră, punând la bătaie toată modestia și dăruirea, care unora le poate lipsi,

mai ales dacă nu simt nicio afinitate cu autorul abordat. Cum ați ajuns la ideea valorificării manuscrisului și cum ați trecut prin experiența de editor?

În primul rând, „autorul moral” a fost prințul Mihai Sturdza, căruia-i mulțumesc pentru că m-a îndemnat în mai multe rânduri să reeditez lucrarea bunicului meu, însă de fiecare dată aveam alte proiecte în șantier. Apoi, cele două volume *Iași de odinioară* au trebuit lecturate și tehnoredactate, ceea ce a constituit o muncă importantă, a trebuit să rescriu la calculator ambele volume, să fac o selecție, să readuc la zi ortografia și să corectez unele erori ale autorului. Aceasta n-a mai fost muncă de creație, dar a fost o datorie familială împlinită, care mi-a produs cam aceeași satisfacție, pe care sper s-o aibă și cititorul, citind această carte ca și cum ar efectua o plăcută și instructivă călătorie în timp, peste veacuri, din care nu poate reveni decât îmbogățit și mulțumit, asemeni unui arheolog care descoperă vestigiile unei civilizații pierdute.

Și nimic nu s-ar fi realizat fără ajutorul istoricului Filip-Lucian Iorga, inițiatorul și coordonatorul colecției *Istorie cu blazon*, colecție pe care mi-a făcut onoarea de a o inaugura cu lucrarea bunelului meu, apoi nimic nu s-ar fi realizat fără ajutorul doamnei Ana Antonescu, directoarea editorială, și, nu în ultimul rând, al prințesei Manuela Ghika-Oroveanu, o prietenă moldoveancă inimoasă, căreia-i mulțumesc pentru ajutorul logistic acordat.

Apoi, colaborările s-au diversificat. Participasem deja la realizarea unor filme documentare pe aceeași temă, cum ar fi *Salutări din Iași*, realizat în 2011 de prof. Dragoș Zămosteanu, sau *Fanarioții*, realizat în 2009 de dr. Erato Paris din Atena, film care a fost premiat la Festivalul Filmului Documentar din Câmpulung Muscel în 2011. Dar au fost și diverse publicații, ziare și reviste, care m-au solicitat.

Cuprins

<i>Înainte de prima întrebare</i>	5
PARTEA I-A — <i>Copilăria unui fiu de prințesă</i>	9
PARTEA A II-A – <i>La răscruce. Anul 1977</i>	95
PARTEA A III-A – <i>Un copac în exil</i>	177
PARTEA A IV-A – <i>Cărți de aur și alte cărți</i>	289
PARTEA A V-A – <i>Noțiunea de „prezent”</i>	385
<i>După ultima întrebare</i>	473